

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.42>

УДК 330.1:330.5

Б. А. Філатов,

д. пол. н., професор кафедри економіки та економічної безпеки,

Університет митної справи та фінансів

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5845-8733>

Д. В. Калмиков,

аспірант, Університет митної справи та фінансів

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2590-7931>

ОЦІНКА ПОТОЧНОГО РІВНЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЧНІ СЦЕНАРІЇ

B. Filatov,

Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Economics and

Economic Security, University of Customs and Finance

D. Kalmykov,

Postgraduate student, University of Customs and Finance

ASSESSMENT OF THE CURRENT LEVEL OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN UKRAINE: STRATEGIC SCENARIOS

Метою статті є дослідження поточного стану розвитку людського капіталу в умовах забезпечення національної економічної безпеки, що набуває особливої актуальності в контексті сучасних викликів, спричинених війною,

демографічною кризою та економічною нестабільністю. Людський капітал розглядається як ключовий ресурс стійкого соціально-економічного розвитку та гарантія збереження суверенітету держави. Зазначено, що його втрата або деградація загрожує підривом конкурентоспроможності національної економіки, а отже – послабленням національної економічної безпеки країни.

У процесі дослідження узагальнено наукові підходи до визначення сутності людського капіталу, його структурних компонентів та ролі в системі національної безпеки. Виокремлено концептуальні засади формування політики відновлення людського капіталу з урахуванням специфіки трансформаційних процесів в Україні. Особливу увагу приділено методологічним підходам до оцінювання втрат людського капіталу внаслідок війни, еміграції, зниження якості освіти й медичного забезпечення.

Обґрунтовано необхідність міждисциплінарного підходу до розробки механізмів відновлення людського капіталу, що поєднує соціально-економічні, освітні, демографічні та безпекові аспекти. Запропоновано напрями державної політики, які спрямовані на стимулювання інвестицій у розвиток людського потенціалу, збереження науково-освітнього середовища, забезпечення психологічної реабілітації та повернення трудових ресурсів з-за кордону.

Зроблено висновок, що відновлення людського капіталу є не лише соціальним пріоритетом, а й стратегічною умовою зміцнення економічної безпеки України, що вимагає системного підходу, інституційної підтримки та політичної волі. В результаті проведеного дослідження були запропоновані ключові сценарії розвитку людського капіталу в Україні в контексті післявоєнного відновлення, демографічних викликів та глобальної конкуренції за таланти. На основі аналізу стратегічних документів та аналітичних досліджень визначено чотири основні сценарії: інноваційний прорив, адаптивна стійкість, соціальна справедливість та експорт талантів. Запропоновано рекомендації щодо інтеграції цих сценаріїв у національну стратегію розвитку людського капіталу.

The purpose of the article is to study the theoretical and methodological principles of restoring human capital in the context of ensuring national economic security, which is becoming particularly relevant in the context of modern challenges caused by war, demographic crisis, and economic instability. Human capital is considered a key resource for sustainable socio-economic development and a guarantee of preserving the sovereignty of the state. It is noted that its loss or degradation threatens to undermine the competitiveness of the national economy, and therefore - to weaken the national economic security of the country.

In the process of research, scientific approaches to determining the essence of human capital, its structural components and role in the national security system are summarized. Conceptual principles for the formation of a policy for the restoration of human capital, taking into account the specifics of transformation processes in Ukraine, are identified. Particular attention is paid to methodological approaches to assessing human capital losses due to war, emigration, and the decline in the quality of education and medical care.

The need for an interdisciplinary approach to developing mechanisms for restoring human capital, combining socio-economic, educational, demographic, and security aspects, is substantiated. The directions of state policy are proposed, which are aimed at stimulating investments in the development of human potential, preserving the scientific and educational environment, ensuring psychological rehabilitation and returning labor resources from abroad.

It is concluded that the restoration of human capital is not only a social priority, but also a strategic condition for strengthening the economic security of Ukraine, which requires a systemic approach, institutional support and political will. As a result of the study, key scenarios for the development of human capital in Ukraine in the context of post-war recovery, demographic challenges and global competition for talent were proposed. Based on the analysis of strategic documents and analytical studies, four main scenarios were identified: innovative breakthrough, adaptive resilience, social justice and talent export.

Recommendations are proposed for integrating these scenarios into a national human capital development strategy.

Ключові слова: людський капітал, соціальний добробут, освіта, інвестиції, стратегічні сценарії, міграція

Keywords: human capital, social welfare, education, investments, strategic scenarios, migration

Постановка проблеми. У сучасних умовах геополітичної нестабільності, повномасштабної війни в Україні, масштабної міграції населення та трансформацій на ринку праці особливої актуальності набуває проблема збереження та відновлення людського капіталу як базового ресурсу розвитку держави. Втрата трудових ресурсів, зниження якості освіти, погіршення стану охорони здоров'я, психологічна травматизація населення, депопуляційні процеси – усе це становить загрозу не лише соціально-економічному розвитку, а й національній економічній безпеці загалом. Традиційні підходи до оцінювання та розвитку людського капіталу виявилися недостатніми для умов кризового періоду. Потреба у комплексному міждисциплінарному аналізі, який би поєднував економічну, безпекову, соціологічну та демографічну перспективу, є критично важливою для формування дієвої державної політики. Водночас відсутність системної методології щодо вимірювання втрат і потенціалу людського капіталу у воєнний та післявоєнний періоди ускладнює прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У цьому контексті постає необхідність глибокого теоретико-методологічного осмислення засад відновлення людського капіталу з позицій забезпечення національної економічної безпеки, що обумовлює актуальність і наукову новизну обраної тематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку та відновлення людського капіталу активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Теоретичні основи поняття людського капіталу

були закладені у працях Е Ганушека [13], Г. Беккера [12], Я. Мінсер [14], які розглядали його як сукупність знань, навичок, мотивацій та здоров'я, що впливають на продуктивність праці та економічне зростання. У контексті економічної безпеки роль людського капіталу висвітлюється в дослідженнях Дж. Манк'ю, Р. Лукаса та інших представників неокласичної школи.

Серед українських науковців значний внесок у вивчення концепції людського капіталу зробили О. Амоша [2], Н.Е. Красностанова [8], М.Г. Олієвська [9], Т.В. Ясінська [11], які акцентують увагу на його ролі в структурній трансформації економіки та модернізації суспільства. Дослідження Н. Резнік, Л. Мельника, О. Плотнікової спрямовані на аналіз демографічних втрат, деформації освітнього та медичного середовища в умовах соціально-економічної кризи.

Окрему увагу приділено роботам, що розглядають вплив війни на стан людського капіталу: у працях А.Л. Бикової [1], В.І. Саричев [10] досліджуються проблеми вимушеної міграції, втрати трудового потенціалу та психологічного здоров'я населення. Проте попри наявність значного масиву наукових напрацювань, недостатньо дослідженими залишаються саме теоретико-методологічні основи відновлення людського капіталу в аспекті забезпечення національної економічної безпеки, що й зумовлює потребу подальших міждисциплінарних досліджень у цьому напрямі.

Постанова завдання. Для досягнення поставленої мети в статті вирішуються такі основні завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до трактування сутності людського капіталу та його ролі в системі економічної безпеки;
- проаналізувати фактори, що зумовлюють деградацію людського капіталу в сучасних умовах;
- окреслити методологічні підходи до оцінювання втрат людського капіталу;
- визначити принципи й інструменти політики його відновлення у коротко- та довгостроковій перспективі;

- запропонувати стратегічні напрями інтеграції гуманітарної та економічної політики для зміцнення людського потенціалу як ресурсу безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Концепція людського капіталу еволюціонувала від простого уявлення про освіту як інвестицію до комплексного підходу, що включає різноманітні аспекти, такі як здоров'я, когнітивні навички, культурні та соціальні фактори. Сучасні дослідження підкреслюють важливість якості освіти та розвитку навичок для забезпечення економічного зростання та соціального добробуту.

Теоретичні засади людського капіталу сформувалися в середині ХХ століття та продовжують розвиватися, охоплюючи різні аспекти економіки, соціології та управління. Багато науковців світу приділяють увагу саме питанням людського капіталу. Огляд ключових науковців і їх концепцій, що сформували сучасне розуміння людського капіталу свідчить про різноманіття поглядів.

Наукові роботи Теодора Шульца свідчать про введення поняття «людський капітал» у науковий обіг у 1960-х роках. Він розглядав людський капітал як форму капіталу, що включає знання, навички та здоров'я, які сприяють підвищенню продуктивності праці. Шульц підкреслював важливість інвестицій в освіту та охорону здоров'я для економічного зростання та добробуту суспільства.

В своїх дослідженнях Гері Беккер розширив концепцію людського капіталу, включивши в неї не лише освіту, але й інші аспекти, такі як здоров'я, мобільність та інші особисті характеристики, що впливають на продуктивність. У своїй праці «Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis» (1964) він підкреслював, що інвестиції в людський капітал мають вирішальне значення для економічного розвитку та зростання доходів. [12]

Якоб Мінсер зробив значний внесок у емпіричне дослідження людського капіталу. Його «Мінсерівська функція заробітку» демонструє

зв'язок між рівнем освіти, досвідом роботи та доходами індивіда. Мінсер показав, що кожен додатковий рік навчання може призвести до зростання доходу на 5–10%. [14]

Багато й інших науковців досліджували розвиток людського капіталу. Так Клаудія Голдін досліджувала історичний розвиток людського капіталу, зокрема роль освіти жінок у економічному зростанні. [15]

Ерік Ханушек та Людгер Вьоссманн підкреслювали важливість когнітивних навичок та якості освіти для економічного розвитку, зазначаючи, що не лише кількість років навчання, але й якість знань має вирішальне значення. [13]

Стосовно досліджень П'єра Бурдьє, то він ввів поняття «культурного капіталу», що розширює розуміння людського капіталу, включаючи соціальні та культурні аспекти, які впливають на соціальну мобільність та економічні результати.

Немаловажним є і внесок українських науковців у дослідження людського капіталу. Олександр Амоша досліджував взаємозв'язок між людським капіталом і продуктивністю праці, особливо в контексті індустріального розвитку.

У своїй статті Людмила Артеменко «Людський капітал: наукові підходи та стан формування в Україні» аналізує сучасні тенденції формування людського капіталу в умовах інформаційно-інноваційних процесів та інтелектуалізації праці. Тетяна Сафонова у праці «Теорія людського капіталу як основа інноваційного розвитку» розглядає людський капітал як ключовий ресурс для інноваційного розвитку економіки України. Два видатних науковці Юрій Кравчик та Дмитро Шевченко у спільному дослідженні аналізують соціальне середовище формування людського капіталу України та надають рекомендації для державної політики щодо його покращення. [15]

Цікавою для дослідження є стаття Зої Галушки «Людський капітал економіки України: умови та механізми примноження», у якій досліджуються умови та механізми примноження людського капіталу як потенціалу післявоєнного відновлення України. [15]

Вище згадані науковці зробили значний внесок у розробку теоретичних та практичних аспектів розвитку людського капіталу в Україні, що є важливим для формування ефективної державної політики та стратегії сталого розвитку.

Моніторинг сучасного стану функціонування людського капіталу свідчить про існування викликів і можливостей для України. За даними Центру Разумкова, на людський капітал припадає лише 34% національного багатства України, тоді як у розвинених країнах цей показник становить близько 70% . Крім того, продуктивність праці в Україні складає лише 22% від рівня країн ЄС . Ці дані свідчать про необхідність реформ у сфері освіти, охорони здоров'я та соціальної політики. [15]

Аналітичний огляд сучасного стану людського капіталу в Україні станом на 2024–2025 роки, заснований на актуальних статистичних даних та дослідженнях:

Інвестиції в освіту та розвиток навичок (табл. 1). У 2022 році обсяг фінансування освітньої сфери залишався на відносно високому рівні — 172,5 млрд грн, однак у 2023 році через зростання видатків на оборону бюджет освіти скоротився на 16,6%, до 143,4 млрд грн. Це негативно вплинуло на забезпечення шкіл, зарплати вчителів та впровадження освітніх реформ. Проте вже у 2024 році спостерігається тенденція до відновлення — загальний освітній бюджет збільшився до 171,2 млрд грн, а освітня субвенція зросла на 15,2%.

Таблиця 1. Дослідження показників інвестицій в освіту за 2022-2024 роки

Показник	Роки			Абсол.відх. 2024 від	
	2022	2023	2024	2022	2023
Освітній бюджет, млрд грн	172,5	143,4	171,2	-1,3	27,8
Освітня субвенція, млрд грн	108,1	89,6	103,2	-4,9	13,6
Частка випускників STEM, %	17	19	20	3	1
Частка людського капіталу в національному багатстві, %	34	34	35 (оцінка)	1	1
Рівень навичок (PISA – середній бал)	Нижче середнього ОЕСР	Нижче середнього ОЕСР	Часткове покращення (оцінка)	x	x

Джерело: Центр Разумкова, 2024 [15]

Попри збільшення фінансування, Україна продовжує відставати за рівнем інвестицій у людський капітал порівняно з розвиненими країнами, де на нього припадає близько 70% національного багатства.

Рівень навичок українських учнів за результатами PISA залишається нижчим за середній рівень країн ОЕСР, що вказує на необхідність реформування освітньої системи.

Частка випускників у галузі STEM-освіти в Україні також є недостатньою для забезпечення потреб сучасної економіки, що вимагає популяризації та підтримки технічних спеціальностей.

Частка людського капіталу у національному багатстві України залишалася стабільно низькою — 34–35%, що суттєво нижче порівняно з країнами ЄС (70–75%). Цей показник є індикатором недостатніх інвестицій в освіту, охорону здоров'я та розвиток навичок населення.

Рівень підготовки українських учнів за результатами PISA залишається нижчим за середні показники країн ОЕСР, особливо з математики та читання. Хоча спостерігається поступове зростання частки випускників у STEM-сферах (з 17% у 2022 році до орієнтовно 20% у 2024 році), цього недостатньо для повного задоволення потреб інноваційної економіки.

Дослідження ринку праці та безробіття наведені у табл. 2.

Таблиця 2. Дослідження ринку праці за 2022-2024 роки

Показник	Роки			Абсол.відх. 2024 від	
	2022	2023	2024	2022	2023
Рівень безробіття, %	21	18,2	14,2	-6,8	-4,0
Продуктивність праці відносно ЄС, %	21	22	24	3	2

Джерело: Центр Разумкова, 2024 [15]

Згідно з даними наведеними в табл. 2 можна зробити висновок, що рівень безробіття в критичному стані у 2022 році — орієнтовно 21% працездатного населення, зумовлений масовими переміщеннями, руйнуванням підприємств і економічною невизначеністю. У 2023 році цей показник знизився до 18,2%, що пов'язано з активною мобілізацією, розвитком ІТ-сектору, а також підтримкою малого бізнесу. У 2024 році

спостерігається подальше зниження безробіття до 14,2%, що свідчить про поступову стабілізацію ринку праці, хоч і зі зростаючою нестачею кваліфікованої робочої сили.

Це зниження пов'язане зі зростанням попиту на працівників в умовах обмеженої пропозиції, що також призвело до підвищення конкуренції за кваліфіковану робочу силу.

Міграція та «витік мізків» (табл. 3). Кількість українських мігрантів, які виїхали за кордон унаслідок війни, оцінюється у понад 8 млн осіб у 2022 році. У 2024 році ця цифра поступово знижується до приблизно 6,9 млн завдяки поверненню частини громадян та адаптації решти до нових умов. Водночас кількість внутрішньо переміщених осіб зменшилася з 4,9 млн до 4,2 млн. Ці процеси мають прямий вплив на регіональний розподіл людського капіталу, соціальні послуги та навантаження на інфраструктуру.

Таблиця 3. Дослідження міграційних процесів за 2022-2024 роки

Показник	Роки			Абсол.відх. 2024 від	
	2022	2023	2024	2022	2023
Кількість ВПО, млн осіб	4,9	4,6	4,2	-0,7	-0,4
Кількість українських мігрантів, млн осіб	8	7,6	6,9	-1,1	-0,7

Джерело: Центр Разумкова, 2024 [15]

Згідно з даними наведеними в табл. 3 повномасштабне вторгнення росії спричинило масову вимушену міграцію українців, що призвело до значних втрат людського капіталу. Це явище ускладнює відновлення економіки та потребує розробки політик для повернення та реінтеграції мігрантів.

Таким чином, Україна демонструє у 2024 році поступове відновлення інвестицій у людський капітал після глибокого падіння в 2022–2023 роках. Основні виклики: дефіцит кваліфікованої робочої сили, міграція молоді, невідповідність освітніх програм ринку праці. Необхідні кроки: підвищення ефективності державних витрат, стимулювання повернення мігрантів, інноваційна реформа освіти та фокус на цифрові й технічні навички. Результати проведеного аналізу використані під час розробки стратегічних сценаріїв розвитку людського капіталу в Україні. [1]

Структура стратегічних сценаріїв розвитку людського капіталу, яку можна адаптувати під потреби організації, громади або навіть держави базуються на аналізі трендів, потреб ринку праці, технологічних змін, демографії та освітніх трансформацій.

В дослідженні запропоновано розглянути чотири базових сценарії:

1. Сценарій «Інноваційний прорив». Ключовими параметрами даного сценарію являються: акцент на розвиток STEM-освіти та креативних індустрій; масштабне впровадження цифрових навичок та ІТ-освіти; підтримка стартапів і підприємництва; залучення талановитих українців з-за кордону. Для реалізації даного сценарію необхідні: державні програми з розвитку технічної освіти; партнерства з ІТ-компаніями для підвищення кваліфікації; гранти на інноваційні освітні ініціативи.

2. Сценарій «Адаптивна стійкість». Основними характеристиками його є: підвищення мобільності та адаптивності робочої сили; масове навчання впродовж життя; перепідготовка населення, зокрема переміщених осіб та ветеранів. Основними діями при реалізації даного сценарію являються: національні програми перепрофілювання; інтеграція soft skills (комунікація, емоційний інтелект); розвиток онлайн-платформ для навчання.

3. Сценарій «Соціальна справедливість». Його основними параметрами є: усунення регіональних, вікових і гендерних диспропорцій; підтримка вразливих груп: людей з інвалідністю, ветеранів, молоді з сільських регіонів; інклюзивна освіта. Для його реалізації необхідно зробити наступні дії: субсидування навчання для малозабезпечених; розвиток інклюзивної інфраструктури у сфері освіти та зайнятості; програми наставництва і менторства.

4. Сценарій «Експорт талантів», який передбачає: формування надлишку кваліфікованих кадрів із прицілом на глобальні ринки праці; двосторонні угоди з країнами щодо працевлаштування українців; розвиток дистанційної зайнятості для іноземних компаній. При цьому основними діями виступають: підготовка кадрів згідно з міжнародними стандартами;

навчання мовам та міжнародній сертифікації; підтримка фриланс-екосистеми. Стратегічні сценарії розвитку людського капіталу адаптовані саме для державного рівня України — з урахуванням викликів війни, післявоєнного відновлення, демографічної кризи, міграційних процесів, цифровізації та глобальної конкуренції за таланти, - можуть виглядати саме так:

1. Сценарій «Національний інтелектуальний прорив». Метою сценарію є формування розвитку людського капіталу як рушієм післявоєнного відновлення та економічного зростання через інновації, науку й технології. Основними напрямками реалізації даного сценарію є: інвестиції в науку, техніку, інженерію, ІТ; стимулювання повертання українських фахівців із-за кордону; інтеграція української освіти у європейський та світовий простір. Кінцевим результатом реалізації сценарію буде: створення державного фонду розвитку талантів; гранти на дослідження та R&D в Україні; програми «Повертайся і працюй в Україні» для молодих учених, ІТ-фахівців, медиків.

2. Сценарій «Стійке суспільство адаптивного навчання». Основна мета його формування — побудова системи освіти та перепідготовки, що відповідає викликам війни, демографічним змінам і трансформації ринку праці. До основних напрямів реалізації відносимо: lifelong learning — навчання впродовж життя як державна політика; перепідготовка ветеранів, ВПО, жінок, які втратили роботу; цифровізація та гібридні формати навчання. Кінцевий продукт при реалізації даного сценарію: створення платформи державного онлайн-навчання (аналог «Дія.Освіта»); ваучери на навчання для осіб у кризових ситуаціях; інтеграція освіти й працевлаштування через центри кар'єри.

3. Сценарій «Інклюзивна трансформація» передбачає створення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від регіону, статі, соціального чи фізичного статусу. До основних напрямів його реалізації віднесемо: розвиток регіональних освітніх та інноваційних хабів; інклюзивна освіта для осіб з інвалідністю, ветеранів, малозабезпечених; соціальна інтеграція через освіту

і культуру. Прикладами реалізації сценарію «Інклюзивної трансформації» можуть бути: підтримка громад, що приймають ВПО, через освітні програми; державне фінансування інклюзивної інфраструктури; програми наставництва у школах, технікумах, ЗВО.

4. Сценарій «Глобальна конкурентоспроможність через людський капітал» характеризується підготовкою українців до глобального ринку праці, при цьому зберігаючи зв'язок із країною. Основні напрями реалізації даного сценарію є: формування конкурентного експортного людського ресурсу (ІТ, медицина, інженерія); дистанційна зайнятість і фриланс як частина економіки; підтримка трудових мігрантів як економічного активу. Практична реалізація даного сценарію полягає в: заключенні угоди з ЄС і G7 про визнання українських дипломів; розробці програми «Диплом + сертифікація» (англійська, ІТ, медична підготовка); створення українських кар'єрних центрів за кордоном.

Об'єднавши всі чотири сценарії в одну програму доцільно зробити прогноз розвитку людського капіталу в Україні до 2030 року. Прогноз охоплює ключові показники: інвестиції в освіту, рівень безробіття, продуктивність праці, STEM-освіту, міграційні потоки та частку людського капіталу в національному багатстві (табл. 4).

Таблиця 4. Прогнозні показники розвитку людського капіталу за сценаріями (оцінка на 2030 рік)

Показник	Інноваційний прорив	Адаптивна стійкість	Соціальна справедливість	Експорт талантів
Освітній бюджет, млрд грн	280–300	260–280	250–270	240–260
STEM-випускники, %	30–35	25–30	20–25	28–32
Рівень безробіття, %	6–8	7–9	8–10	9–11
Продуктивність праці (від ЄС), %	35–40	30–35	25–30	32–36
Частка людського капіталу в нац. багатстві, %	45–50	40–45	38–42	42–46
Кількість ВПО, млн осіб	< 2	~2	~2,5	~2
Міграційний приріст (щорічне повернення, тис. осіб)	70–100	50–80	40–70	30–60

Джерело: Авторські розрахунки на основі даних [3, 6, 15, 16]

Згідно з прогнозними даними наведеними в табл. 4 можна зробити висновки щодо запропонованих сценаріїв.

Сценарій «Інноваційний прорив» - найамбітніший варіант, з високими інвестиціями в освіту, науку, ІТ, розвиток інноваційної екосистеми. Результатом його реалізації стане суттєве зростання продуктивності та повернення молодих фахівців з-за кордону.

При реалізації сценарію «Адаптивна стійкість» фокус на гнучкість і навчання впродовж життя, підтримка ветеранів, ВПО, зміна кваліфікації. Він дає стабільне, хоч і не надто динамічне зростання ключових показників. Сценарій «Соціальна справедливість» орієнтований на інклюзивний розвиток з увагою до маргіналізованих груп. Найкраще підходить для зміцнення соціальної згуртованості, але з помірним економічним ефектом. Сценарій «Експорт талантів» акцентований на підготовку фахівців для міжнародного ринку з частковим поверненням вигод через дистанційну зайнятість. Дає грошові перекази в економіку, але з ризиком подальшого «витоку мізків».

Запропоновані сценарії можуть бути як одним з варіантів для основи Національної стратегії розвитку людського капіталу України до 2030 року.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, для створення умов розвитку людського капіталу в Україні необхідна розробка стратегічних сценаріїв, які доцільно моделювати з урахуванням різних факторів і ситуацій, які враховують всі аспекти соціально-економічної ситуації країни та виклики, з якими вона стикатиметься після завершення війни. Загальний успіх економіки України значною мірою залежить від розвитку людського капіталу:

Збільшення інвестицій у освіту та розвиток навичок: необхідно забезпечити стабільне фінансування освітньої сфери та сприяти розвитку програм перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Розробка політик для повернення мігрантів: створення сприятливих умов для повернення українців з-за кордону та їх реінтеграції в економіку країни.

Реформування освітньої системи: покращення якості освіти, зокрема в галузі STEM, та адаптація навчальних програм до потреб сучасного ринку праці.

Підтримка ветеранів та внутрішньо переміщених осіб: розробка програм професійної адаптації та соціальної інтеграції для цих категорій населення.

Література

1. Алексєєв А. П., Бикова А. Л., Даценко В. В. Теоретико-методологічні основи інвестування у розвиток людського капіталу. *Економіка і організація управління*. 2024. № 1(53). С. 78-90.
2. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Держава і суспільство*. 2010. № 2. С. 122-127.
3. Інститут майбутнього України. URL: <https://uifuture.org/> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Бикова А. Л., Лобза А. В., Стасик С. О. Вплив пандемії COVID-19 на ІТ рекрутинг персоналу. *Молодий вчений*. 2021. № 1(89), ч. 2. С. 196-201.
5. Голдін К. За дослідження причин гендерної нерівності – Нобелівську премію. URL: <https://happymonday.ua/za-doslidzhennya-prychyn-gendernoyi-nerivnosti-nobelivsku-premiyu> (дата звернення: 07.05.2025).
6. Державна служба зайнятості України. URL: <https://dcz.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2025).
7. Міністерство освіти і науки України. Результати міжнародного дослідження якості освіти PISA 2022. URL: <https://mon.gov.ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022> (дата звернення: 10.05.2025).
8. Дюфло Ф. Значущість та неоднозначності економічної соціології Бурдьє / пер. з фр. О. Кучма. Спільне. 2011. URL:

<https://commons.com.ua/en/sotsialni-strukturi-ekonomiki/> (дата звернення: 10.05.2025).

9. Красностанова Н. Є., Стоян Р. Г. Цілі сталого розвитку в контексті формування та розвитку людського капіталу. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 422-428. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-422-428>.

10. Олієвська М. Г. Людський капітал у контексті досягнення Цілей сталого розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 12. С. 32-43.

11. Саричев В. І. Імперативи людського розвитку в теорії формування людського капіталу. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1304> (дата звернення: 20.04.2025).

12. Ясінська Т. В. Розвиток людського капіталу як основа соціально-економічного відновлення України. *Освітня аналітика України*. 2022. Вип. 2(18). С. 88-98. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/7_Yasinska.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

13. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

14. Hanushek E. A., Woessmann L. The role of cognitive skills in economic development. *Journal of Economic Literature*. 2008. Vol. 46, № 3. – P. 607-668.

15. Mincer J. A. Schooling, Experience, and Earnings. New York: Columbia University Press, 1974. 152 p.

16. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/> (дата звернення: 05.05.2025).

17. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 05.05.2025).

References

1. Aleksieiev, A.P. Bykova, A.L. and Datsenko, V.V. (2024), "Theoretical and methodological foundations of investing in human capital development", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 1(53), pp. 78-90.
2. Amosha, O. and Novikova, O. (2010), "Social responsibility in the context of human potential development", *Derzhava i suspil'stvo*, vol. 2, pp. 122-127.
3. Ukrainian Institute of the Future (2025), available at: <https://uifuture.org/> (Accessed 05.05.2025).
4. Bykova, A.L. Lobza, A.V. and Stasyk, S.O. (2021), "The impact of the COVID-19 pandemic on IT recruitment", *Molodyj vchenyj*, vol. 1(89), no. 2, pp. 196-201.
5. Holdin, K. (2023), "For research into the causes of gender inequality – Nobel Prize", <https://happymonday.ua/za-doslidzhennya-prychyn-gendernoyi-nerivnosti-nobelivsku-premiyu> (Accessed 07.05.2025).
6. State Employment Service (2025), available at: <https://dcz.gov.ua/> (Accessed 10.05.2025).
7. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022), "Results of the international study of educational quality PISA", available at: <https://mon.gov.ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022> (Accessed 10.05.2025).
8. Diuflo, F. (2021), "The significance and ambiguities of Bourdieu's economic sociology", available at: <https://commons.com.ua/en/sotsialni-strukturi-ekonomiki/> (Accessed 10.05.2025).
9. Krasnostanova, N.E. and Stoyan, R.H. (2022), "The sustainable development goals in the context of formation and development of human capital", *Biznes Inform*, vol. 2, pp. 422-428. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-422-428>
10. Oliyevs'ka, M. H. (2019), "Human capital in the context of achieving the sustainable development goals", *Finansy Ukrayiny*, vol. 12, pp. 32-43.

11. Sarychev, V.I. (2011), “Human development imperatives in the theory of human capital formation”, *Efektyvna ekonomika*, [Online], Vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1304> (Accessed 20 April 2025).
12. Yasins'ka, T.V. (2022), “Development of human capital as a basis for socio-economic recovery of Ukraine”, *Osvitnya analityka Ukrayiny*, vol. 2 (18), pp. 88–98, available at: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/7_Yasinska.pdf (Accessed 05 May 2025).
13. Becker, G.S. (1993), *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*, 3rd ed., University of Chicago Press, Chicago, USA.
14. Hanushek, E.A. and Woessmann, L. (2008), “The role of cognitive skills in economic development”, *Journal of Economic Literature*, vol. 46(3), pp. 607-668.
15. Mincer, J.A. (1974), *Schooling, Experience, and Earnings*, Columbia University Press, New York, USA.
16. Razumkov Centre (2025), available at: <https://razumkov.org.ua/> (Accessed 05 May 2025).
17. Ministry of Finance of Ukraine (2025), available at: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (Accessed 05 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2025 р.